

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

35. De Obiurgatione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

De Inuectiua.

CAPVT XXXIV.

Etsi ad demonstratiuum genus magis pertinere videtur inuectiua tractatio, quando tamen huic generi frequenter immiscetur, & à nonnullis in eo collocatur oratio, non pigebit hic aliqua de eadem adscribere. Quod apud poetas est satyra, hoc ferme apud oratores inuectiua oratio, scilicet mordax, & ad perstringendos hominum mores accommodata. Differt ab accusatione, quod hæc fori cancellis concludatur, illa extra fori septa volitet, hæc damnationem rei intendat, illa notam potius spectet infamiae: Hæc modum, & ordinem teneat magis temperatum, illa furore quodam ingenij, & orationis impetu potius rapiatur.

*Inuectiua
vt differt
ab accusa-
tione.*

*Inuect.
duplex.*

Duplex est autem inuectiua; vna in homines, altera in vitia. Quæ hominum, priuatarum scilicet personarum spectat infamiam, numquam temerè vsurpanda est, nisi tales ipsi sint, qui exagitantur, vt in summam desperationem prolapsi, & apud omnes infamia notatissimi nullum bonæ spei locum reliquerint.

Hæc enim plerumque in eos assumuntur tela, qui viuos, & mortuos vulnerent, & ex eorum infamia terrorem alijs, vitiorymq; odium sempiternum inurant.

Hæc mente D. Nazianzenus in Iulianum, D. Hilarius in Constantium pro Catholica religione sunt inuecti. Qui vero priuata solent odia per maledicos stylos in principes viros eructare, parum alijs proficiunt, sibi plurimum nocent.

*Ridenda poemata malo,
Quam te conspicue diuina Philippica fama.*

Volueris à prima qua proxima.

Alter, quæ in hominum mores, & deprauatæ vitæ licentiam inuehitur, vtilior est, & melior. Constat autem ex philosophiæ præceptis, & altissimæ disciplinæ oraculis, quæ vi, & robore amentatæ cuiusdam orationis altissime desiguntur in pectora.

Rursus alia inuectiua, vt Satyra Comica plus habet salis, & moralis vrbanitatis, etiam

dum vitia perstringit, haud obscure depingit. Qualia nimis multa sunt in Petronij Satyrico. Alia prorsus ætis, & generosa est, fluens ex Inuectiua sublimi sapientia, nihil comicum, nihil leue, & grauius ludicrum affectans; sed tota in carpendis moribus posita. Extant certè nonnulla in ipso Arbitrio præcella, & inuectiuis maioribus digna. Qualia sunt ista:

Et quis mihi hanc solitudinem imposuit adolescens omni libidine impurus, & sua quoque confessione dignus exilio, stupro liber, stupro ingenuus, cuius anni ad tesseram venerunt, quem tamquam puellam conduxit etiam, qui virum putauit.

Quid ille alter die, qui tanquam togæ virilis togam sumpsit, qui ne vir esset à Matre persuasus est, qui opus muliebri in ergastulo fecit, qui postquam conturbauit, & libidinis suæ solum vertit, reliquit veteris amicitiae nomen, & pro pudor! tamquam mulier Sequituleia vnus noctis tactu omnia vendidit. Hæc in personam. At in mores grauius & sententiosè.

Nemo cælum putat, nemo iurandum seruat. Nemo Iouem pluris facit: Sed omnes operis oculis sua bona computant.

Quod verò ad ordinem, & diuisionem attingit, si iusta est inuectiua in hominem, tum eodem filo pertextitur, quo vituperatio: vel enim vitam inspicit à puero, perstringitque singula magna orationis libertate, & toto amplificationum apparatu, vel certis instat capitibus, & vitijs, quæ sibi exagitanda proposuit, vt ex orationibus Demosthenis in Aristogitonem, Ciceronis in Antonium, Pisonem, Catilinam, Vatinius licet agnosce-
*Inuectiua
vt differt
ab accusa-
tione.*

re. Ferax est istud, & procliuè argumentum, nec ei, qui per istas reperit orationes, deesse forma dicendi potest. Quod si inuectiua obiter tantum assumitur, tractatur vt amplificatio per certa argumenta, & figuras, quæ ad intimos sensus vellicandos plus habeant virtum.

De obiurgatione.

CAPVT XXXV.

Obiurgatio differt ab inuectiua, quod hæc sit aduersus inimicos, illa dilectos etiam
*Obiurgatio
differt
ab inuectiua
vt differt
ab accusa-
tione.*

attingat. Hæc flagrans sit, & tonans, illa acris quidem sæpè, sed longè moderatior: Ad summum hæc nocere vt plurimum cupiat, illa prodesse. Est enim fermè obiurgatio superioris ad inferiorè, ob delicta quædam reprehensio, spectans emendationem eius, qui arguitur. Vel igitur Imperatoris est ad milites, vel Principis ad subiectos, vel Pastoris ad gregem, vel Præceptoris ad discipulos.

Quamobrem pro varijs personis, & ingenijs varia esse solet. Alij ita sunt ad obiurgationes nati, vt vultu ipso ad senilem, tetricamque grauitatem composito, & tono vocis, cui plurimum inest siccitatis, increpationem ferant. Itaque haud multis egent ad obiurgandum artibus.

Mites persona obiurgat. minimè apta. Alij mitiore ingenio præditi, licet multum in fingenda grauitate, trutinandisque obiurgationibus laboris impendant, sparsa tamen nature suæ relinquunt vestigia, ex quibus agnoscuntur, & quicquid agant, minus terrent, & timentur. Rursus personæ, quæ increpantur, aliæ sunt duræ, ceruicosa, vecordes, apud quas nisi fremueris, vt pontem indignatus oaxes, non magis proficies, quam si festuca chalybem perforare contendas.

Obiurgatio- nis metho- dus. Aliæ sunt molli, pauidoque ingenio, quas si vehementius terrueris, perditurus es. Quid & quoue loco, & qua ratione agendum sit, artifex eloquentiæ prudentia dictabit. Hoc in vniuersum de methodo dici potest. Primum cum obiurgatio sit propter delictum, erratum ipsum ob oculos ponendum est, vt eius grauitate moueatur is, qui increpatur. In quo magna est prudentiæ animaduertere, vt si leue sit, aut mediocre non nimis, exaggeretur, maxime apud prudentes personas, quæ rerum momenta norunt ponderare. Tantum enim abest, vt oratio plus habeat grauitatis, imò de autoritate multum deperdit, cum leue aliquod delictum supra sensum communem, & sanam opinionem extollit: sit enim vt ficta, & declamatoria credatur oratio, & minus habeat ponderis in veris, quæ creditur fictis delectati. At si grauius crimen est, certè cum dignitate orationis exaggerandum est, & iuuat aliquando in exordio vlturpare, quod Germanicus contra seuos, & rebelles milites dixit apud Tacitum.

Obiurgatio- nis aptu- initium. Quod nomen huic cœtui dabo? Militesne appellem, qui filium Imperatoris vestri vallo, & armis circumse distis? An ciues, quibus tam proiecta senatus auctoritas? Hostium

quoque ius, & sacra legationis, & fas gentium rupiltis.

Ita igitur crimen disertè proponendo satis exaggerat.

Re demum proposita, quo grauitas facinoris plenius appareat, dilatatur a circumstantijs rerum, locorum, temporum, personarum, & similiarum, vt *Primane, & vice sima legiones*: & in eo verbo *quod* est egregium, quia vterque ordo strenuus antea, & fidelis, & summis beneficijs affectus fuerat. Mox commemoratis pristinis decoribus, & tum præfenti furore comparatis, *Egregiam duci vestro gratiam referitis*.

Hic appositè inseritur plena grauis querimonix expostulatio, contra ingrati animi fœditatem. Mox succedit comminatio. *Hunc ego nuntium Patri lata omnia alysi & prouincijs adiuuenti feram?* Hic ordo satis est perspicuus, & efficax. In modo cauendum est maxime apud liberalia ingenia, ne quid sit nimis clamor, iracundum, querulum, subiafultum: Nam qui vehementius clamant, non plus aliquando proficiunt, quam canes isti latratores, & suam, si quam habent, auctoritatem exponunt ludibrio.

Quia verò fructus obiurgationis est emendatio, temperandum est aliqua mellis partícula, quicquid fuerit acrimoniæ, vt ingenia ad spem, & amorem, tacitis stimulis profitentur.

Et id obseruauit Tacitus in peroratione nobilis illius obiurgationis. *Tua Diue Auguste cœlo recepta mens, tua pater Druse imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos iam pudor, & gloria intrat, eleuant hanc maculam.*

Ad id verò consequendum efficacissima res est, si qui obiurgatur, amari se, & amoris causa obiurgari sciat, tum condoleas, tum in partem oneris, & pœnæ venias, tum pristinae virtutis recordatione titilles, spem eius emendationis habere te ostendas, fructum, & speciem virtutis exhibeas, dura omnia, & aspera reluctanti futura proponas. Hæc animos fleant, & inducant, si modo dociles sint, & flexibiles.

At si parum moueantur, iuuerit aliquando per comminationem grauem & concisam desinere, quæ instar tonitru terreat, & qua parte sit crepturum fulmen, cogitandum relinquat. Sed nos in eo genere Demosthenis, ac M. Tullij, modum longè diuersum ante-

Mmm nota

notauimus ; varia quoque exempla in charac-
teribus orationis ciuili expromemus.

illa Iudæorum apud Petronium præsidem in
Philone.

Ἄλλ' ἑατον γὰρ ἀνθρώπων ὁ ἀτυχῶν,
Alia ratio est cum grauis persona apud parum
sibi amicum expostulat, quem non cupit vl-
cerare, sed sanare: tunc enim generositatis
plena debet esse querimonia, qualis ea est M.
Tullij de Antonio Philippica prima. Vide
enim qua prudentia, quoue artificio progredi-
tur.

De expostulatione, & exprobra-
tione.

CAPVT XXXVII.

Expōstula-
tio quid?

Eius artifi-
cium

Tristes &
querelæ
asos.

Senec. l. i. de
tran.

Tolerantia
lux amabi-
lis.

Expōstulatio est grauis quædam querimo-
nia de accepta iniuria, quæ duabus fit par-
tibus; expositione iniuriarum, & petitione
satisfactionis vel tacita, vel expressa Artificium
huius orationis est primum, vt non sumus ni-
mis queruli.

Nam vitium est illiberalitatis, quod ferme
in calamitosis, pauperibus, pueris, & mulieri-
bus frequentius est. Sicut enim felicitas super-
ba est, ita querula calamitas, & omnis imbecil-
litas. Quæ de Ioue ipso (vt ait Theophrastus)
queritur, non modo si non pluat, sed etiam si
seruius. Hac labe infectos homines vitandos
docet Seneca illi, qui tranquillam vitam dege-
re velit.

Præcipuè tamen vitentur tristes, & omnia
deplorantes, quibus nulla non causa in quere-
las placet. Constat illi licet fides, & beneo-
lencia, tranquillitati tamen inimicus est comes
perturbatus, & omnia gemens.

Accedit quod sæpius queritando minus
proficiamus apud aures, quæ iam ad huiusmo-
di querelas obdurerunt. Secundum est, vt
querimonia, si modo grauis sit personæ, nihil
habeat nimis fractum, imbecille, & demissum.

Hoc enim muliercularum est. At, quando
plus afficiunt, qui non sunt in malis comme-
morandis ambitiosi. Sed multa se generoso
silentio suppressere ostendunt, & ea ipsa,
quæ commemorant, non sua causa dicere se,
sed honesti, aut alienæ utilitatis ergo profi-
tentur. Tertium, multum afficit eximia quæ-
dam lux tolerantia, è qua appareat nos mul-
ta tulisse, multa nostro silentio pressisse,
& proprijs detrimentis sanasse: Nunc quod
instat tantum esse vt dissimulari non pos-
sit.

Quartum, diligenter spectandum est cuius,
& apud quos sit expostulatio, & ob quas in-
iurias expostulet. Si miserorum est, & oppres-
sorum apud superiorem potestatem, solet esse
miserabilior, & verbis effusior, qualis est

Pauca querar de hesternæ M. Antonij iniu-
ria, cui sum amicus: idque non nullo eius offi-
cio debere esse præ me etiam semper tuli. Ec-
ce tibi initio pauca questurum se pollicetur,
odiosa enim querela muliebri, deinde quo
temperamento præmunit.

Cui sum amicus, iam exponit rem. Quid
tandem erat causa, cur in Senatam hesternæ
die tam acerbè solus cogerer? Solus ne aberam?
an non sæpè minus frequentes fuistis? An ea
res agebatur vt etiã agroros deferri oporteret?
Si hic de morbo suo questus multa dixisset,
fuisse fortassis ineprè querulus: sed qua sobri-
etate?

An ea res agebatur vt etiam agroros d ferri oport-
eret? Annibal credo erat ad portas, aut de
Pyrrhi pace agebatur. Deinde: At ille vobis
audientibus, cum fabris se domum meam ven-
turum esse dixit. Nimis iracunde hoc quidem,
& valde intemperanter. Cuius enim malicioj
ista pœna est, vt dicere in hoc ordine auderet,
se publicis operis disturbaturum publicè ex-
genatus sententia adificatam domum?

Generosa planè, & regalis animi querimo-
nia! At si vis querelam muliebrem in om-
nem vim doloris intemperanter effulam, le-
ge epistolam Alconoræ Reginæ Angliæ ad
Cælestinum Papam, quæ est centesima qua-
dragésima quarta, vbi de vinculis filij queri-
tur: nihil inuenies istis querelis tristius, aut
flebilis.

Expōstulationi vicina est exprobratio: est
enim grauior quædam, & magis incensa ex-
postulatio cum indignatione mentis, quæ
fieri solet in ingratos, crudeles, & improbos.
Continet autem expostitionem beneficiorum,
quæ in eos congesta fuerint, per compara-
tum, seu contentionem, malitiæ, improbita-
tis, crudelitatis, quam ipsi pro meritis repen-
derint. Quod si innocenti à quo erant mul-
tis, & amplissimis affecti donis, vitam casu
aliquo, aut summa improbitate eriperint,

Querela Ci-
uiliu
na grauior
ita.

Querela de
legora ad
re intij
rati.

tuac.